

Розділ 2

Інноваційні процеси в економіці

УДК 005: [330.322+330.341.1]

І.О. Галиця

Трансформація характеру менеджменту у контексті активізації інноваційно-інвестиційних процесів

У статті розглядаються особливості управління в умовах постійних якісних стрибків, показано зростання ролі креативного ресурсу.

Ключові слова: якісний стрибок, креативний ресурс, управління, постіндустріальний етап.

Цивілізація входить у принципово новий етап розвитку, що докорінно відрізняється від усіх попередніх етапів. Цей етап можна окреслити як «економіку стресу», або постіндустріально-біфуркаційний етап, і він має найважливіші сутнісні відмінності від минулих періодів розвитку. По-перше, на цьому етапі вирішального значення набувають інформаційно-інноваційні ресурси, пов'язані зі створенням, акумуляцією, переробкою інформації і трансформацією її в конкретні інновації, готові до безпосереднього практичного використання. По-друге, якщо на попередніх етапах розвитку якісні стрибки в усьому суспільному житті і, зокрема, економіці (своєрідні «економічні стреси», або біфуркації) не мали постійного характеру і виникали періодично через більш або менш тривалий час, то на постіндустріально-біфуркаційному етапі вони набувають перманентного характеру і пронизують весь економічний простір.

Якісний стрибок – це такий рівень розвитку того чи іншого виду діяльності, при якому одне й те саме завдання може бути виконане в значно коротші строки і значно більш ефективними методами, ніж у попередні періоди розвитку.

Причому якісні стрибки набувають постійного характеру через одночасну дію трьох найважливіших факторів: прискорення темпу усього громадського життя і, зокрема, економічного життя; появи і втягування в господарський обіг значної кількості нових факторів виробництва і їх комбінацій; істотного підвищення взаємовпливу і взаємозалежності світу [дет. див.: 1;2].

Постійні «економічні стреси» призводять до виникнення і функціонування на постіндустріально-біфуркаційному етапі системи найважливіших закономірностей: подальшого поступального пришвидшення громадського і, зокрема, економічного життя; суттєвого загострення конкуренції і особливо за інформаційно-інтелектуальні

Галиця Ігор Олександрович, доктор економічних наук, завідувач кафедри менеджменту підприємств туристичної індустрії Київського університету туризму, економіки та права, науковий радник з інноваційних питань Міжнародної асоціації господарського права.

ресурси; прискорення зміни поколінь знань; пришвидшення зміни поколінь техніки і технологій, скорочення їх «життєвих циклів»; підвищення продуктивності засобів виробництва та продуктивності праці; зростання ролі здоров'я як конкурентного ресурсу (дет. див.: [2]).

Особливого значення набувають ті обставини, що в умовах «економіки стресу» значно прискорюється зміна поколінь знань та пришвидшуються зміни поколінь техніки та технологій. Одночасно відбувається прогресуюче скорочення «життєвих циклів» техніки та технологій. Якщо до початку ХХ ст. період заміщення техніки та технологій нововведеннями становив декілька десятиліть, то на початку ХХІ ст. він становить декілька років (табл. 1).

Таблиця 1 – Динаміка інноваційно-технологічного розвитку

Роки	Період заміщення техніки та технологій нововведеннями
До ХХ ст.	50 років і більше
Перша половина ХХ ст.	15-30 років
Друга половина ХХ ст.	5-10 років.
90-ті рр. ХХІ ст. – початок ХХІ ст.	від 6 років до 0,5 – 2 років (залежно від галузі)

Складено за: Інноваційний процес в країнах розвинутого капіталізму (методи, форми, механізми) / Рудакова І. Е., Смородинов О.В., Фролова Н.Л., Рубе В.А., Буловинова А.Я. / под ред. І.Е. Рудаковой. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – С. 7; Нордстрем К., Риддерстрале Й. Бизнес в стиле фанк. Капитал пляшет под дудку таланта. – СПб.: Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге, 2003. Реф. изложение основных идей // Справочник экономиста. – 2004. – № 1.– С. 95; Ямпольский С.М., Козаченко С.В., Лобанов В.В., Майданович А.М. Экономическое управление созданием систем машин. – К.: Наукова думка, 1981. – С. 43

Це призводить до тієї фундаментальної обставини, що раніше технологічні біфуркації (якісні зміни техніки та технологій) виникали досить рідко, через певні більш-менш тривалі періоди часу, а в сучасних умовах вони виникають постійно. Особливо це стосується високотехнологічних галузей промисловості. Зараз у ключовій галузі економічного розвитку – мікроелектроніці - щорічно подвоюються складність і обсяг випуску інтегральних схем при тридцятивідсотковому зниженні витрат і цін. Технічні характеристики надвеликих інтегральних схем кожні два роки поліпшуються в 4 рази [3].

Однак необхідно чітко враховувати, що в світі відбувається глобальна економіко-екологічна, техногенна, інноваційна, інформаційна стратифікації [дет. див.: 4]. Ці види стратифікацій є основою технологічної стратифікації, яка породжує колосальний інноваційно-технологічний розрив між країнами-лідерами та країнами-аутсайдерами, який, на жаль, з часом не скорочується, а лише збільшується.

У той самий час якщо говорити в цілому, то можна виділити чотири глобальні закономірності технологічного розвитку:

- суттєве прискорення технологічного розвитку за рахунок стрімкого збільшення технологічних біфуркацій і скорочення «життєвих циклів» техніки і технологій;
- підвищення якості технологічного розвитку, оскільки наступні покоління технологій, як правило, є більш продуктивними, ніж попередні;
- розширення поля застосування технології у просторово-часовому вимірі (розширюється сфера застосування технології, так би мовити «в глибину» (нанотехнології, молекулярні технології і т.д.), «висоту» (аерокосмічні технології),

«ширину» (технології оптимізації просторового розвитку);

- поступової інтелектуалізації технологій, тобто зростання питомої ваги технологій, що використовуються як чинник свого функціонування інтелектуальної праці індивідуума.

Названі обставини обумовлюють необхідність докорінних змін у підходах як до управління в цілому, так і до управління технологічним розвитком. Як засвідчують дані табл. 2, характер управління взагалі (і, зокрема, управління технологічними процесами) докорінно змінюється.

На індустріальному етапі від менеджера вимагалися глибокі знання, але обсяг цих знань впродовж досить тривалих періодів змінювався несуттєво. Для ефективного управління необхідно було лише через певний час в незначній мірі коригувати багаж своїх знань. Якісні стрибки виникали досить рідко через певні біль-менш тривалі періоди часу. Тому менеджеру через певний час доводилося приймати однотипні рішення. Необхідність ухвалення принципово нових рішень виникала досить рідко. Тому висока інноваційність управління (прийняття принципово нових управлінських рішень для розв'язання принципово нових завдань) вимагалася від менеджера досить рідко. Натомість вирішальним фактором (окрім глибоких знань) була наявність великого досвіду, який давав можливість адекватно реагувати на однотипні управлінські ситуації. Крім того, лаг для прийняття і виконання рішень був досить значним і не скорочувався суттєво впродовж досить тривалого часу. Це призводило до того, що менеджер працював в умовах підвищених психоемоційних навантажень лише в певні періоди.

На постіндустріально-біфуркаційному етапі ситуація докорінно змінюється. Постійно наростає обсяг знань, необхідних для прийняття ефективних рішень. Причому цей обсяг наростає так швидко, що одна людина, як правило, не може ефективно його засвоювати і використовувати.

Крім того, постійно виникають принципово нові завдання на всіх рівнях управління, які раніше ніколи не виникали. Це вимагає постійно вишукувати і впроваджувати принципово нові управлінські рішення. Таким чином, такий великий досвід, як фактор управління, переходить на другий план. Першочергового значення набуває висока інноваційність управління, тобто здатність до постійного прийняття таких принципово нових управлінських рішень, як відповіді на біфуркаційні виклики. Особливого значення висока інноваційність управління набуває з урахуванням того, що в умовах постійних якісних стрибків виникає стійка тенденція до зменшення лага прийняття і виконання управлінських рішень. Контроль за виконанням цих рішень повинен бути не періодичним, а постійним. Усі ці обставини призводять до постійного поступального підвищення психоемоційних навантажень на менеджерів, що висуває особливі умови до рівня їх здоров'я та його збереження.

У цілому на постіндустріально-біфуркаційному етапі виникає закономірність, коли стрімко зростає кількість ситуацій, в яких для прийняття ефективних управлінських рішень індивідуального потенціалу (фізичного, психологічного та інтелектуального) окремих менеджерів стає недостатньо. Причому паралельно із збільшенням якісних стрибків поступально буде зростати кількість зазначених управлінських ситуацій. Ці закономірності, в першу чергу і в найбільшій мірі, стосуються інтелектуального потенціалу менеджерів різних рівнів.

І.О. Галиця. Напрями розвитку управлінської діяльності

Таблиця 2 – Характеристика основних факторів, які впливають на ефективність управління

Індустріальний період		Постіндустріально-біфуркаційний період	
	Зміст фактора		Зміст фактора
1	Наявність глибоких знань	1	Наявність глибоких знань
2	Великий досвід управлінської діяльності	2	Певний досвід управлінської діяльності
3	Незначні зміни обсягу знань, необхідних для прийняття ефективних рішень	3	Постійно наростаючий обсяг знань, необхідних для прийняття ефективних рішень
4	Незначне ускладнення впродовж певного часу загальних та технологічних знань, необхідних для прийняття управлінських рішень	4	Постійне і поступальне ускладнення загальних та технологічних знань, необхідних для прийняття управлінських рішень
5	Необхідність через певний лаг приймати однотипні рішення. Потреба в прийнятті принципово нових рішень виникає досить рідко	5	Необхідність постійно вишукувати і впроваджувати принципово нові управлінські рішення для виконання нових завдань, що постійно виникають
6	Досить значний лаг для прийняття управлінських рішень, який впродовж тривалого часу скорочувався незначно	6	Незначний лаг для прийняття управлінських рішень, який має тенденцію до постійного скорочення
7	Досить значний лаг для виконання управлінських рішень, який впродовж тривалого часу скорочувався незначно	7	Незначний лаг для виконання управлінських рішень, який має тенденцію до постійного скорочення
8	Достатність у більшості випадків індивідуальних якостей (фізичних, психологічних та інтелектуальних) окремих менеджерів для прийняття управлінських рішень	8	Стрімке зростання ситуацій, в яких індивідуальних якостей (фізичних, психологічних та інтелектуальних) окремих менеджерів недостатньо для прийняття управлінських рішень
9	Достатність періодичного контролю за виконанням управлінських рішень	9	Необхідність постійного контролю за виконанням управлінських рішень
10	Періодичне підвищення психоемоційних навантажень на топ-менеджерів та менеджерів середньої ланки при прийнятті і виконанні управлінських рішень	10	Постійне підвищення психоемоційних навантажень на топ-менеджерів та менеджерів середньої ланки при прийнятті і виконанні управлінських рішень
11	Достатність часу у менеджерів для самовдосконалення і поповнення знань	11	Постійне обмеження часу у менеджерів для самовдосконалення і поповнення знань
		12	Наявність високого рівня фізичного та інтелектуального здоров'я у топ-менеджерів та менеджерів середньої ланки. Необхідність постійного підтримання і збереження цього рівня здоров'я

Складено за: Мельник Л.Г. Фундаментальные основы развития. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2003. – С. 5–14; Мельник Л.Г. Информационная экономика: учеб. пособ. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2003. – С. 178–202; Галиця И.А. «Экономические стрессы»: природа и последствия // Вестник Белорусского государственного экономического университета. – 2009. – № 3. – С. 17–22; Галиця І.О. Потенціал інноваторів: механізми використання. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2005. – С. 246–250; матеріалами досліджень автора 2008–2009 років.

Відповідно до управління соціально-економічними системами на різних рівнях (макро-, мікрорівні, внутрішньокорпоративному та внутрішньофірмовому рівні і т.д.), крім індивідуального потенціалу менеджерів, що здійснюють управління на цих рівнях,

необхідно залучати якомога ширше потенціал індивідуумів, що функціонують на вказаних рівнях. Перш за все необхідно широко залучати їх інтелектуальний потенціал.

Це абсолютно не випадково, оскільки в умовах постійних «економічних стресів» ні один менеджер не може володіти всім обсягом знань, необхідних для ефективного прийняття і реалізації управлінських рішень.

Звісно, що на всіх етапах розвитку (доіндустріальному, індустріальному) жоден менеджер не мав усіх необхідних знань для прийняття всього комплексу управлінських рішень на всіх рівнях системи, якою він керував. Говорячи коротко, не міг керівник підприємства знати до деталей, на якому рівні, яку гайку треба вкрутити. Вказані поточні рішення завжди приймали відповідні вузькі фахівці. Однак на доіндустріальному та індустріальному етапах у менеджера (якщо він був достатньо підготовлений) та у фахівців, які брали участь у розробленні його рішень, було цілком достатньо знань для прийняття ефективних стратегічних рішень. Потреби в систематичному залученні креативного (творчого) потенціалу індивідуумів, що функціонували в межах системи, якою керував менеджер, для підготовки і реалізації стратегічних рішень не виникало.

На постіндустріально-біфуркаційному етапі ситуація докорінно змінюється. Знання змінюються так швидко, «економічні стреси» виникають так часто, що знань окремого менеджера та апарату, що його обслуговує, дуже часто не вистачає для прийняття і ефективної реалізації навіть стратегічних рішень. Тому вкрай важливим постає завдання залучення до управління тією чи іншою соціально-економічною системою креативного потенціалу якомога ширшого кола індивідуумів, що діють у межах цієї системи. *Таким чином, сукупний креативний потенціал індивідуумів, що діють у межах тієї чи іншої соціально-економічної системи, стає найважливішим конкурентним ресурсом цієї системи.*

Необхідно відзначити, що креативний потенціал тією чи іншою мірою завжди використовувався на виробництвах індустріально розвинутих країн (і в СРСР, і в країнах Заходу) у вигляді раціоналізаторського руху і давав вагомі економічні результати. Однак на індустріальному етапі використання креативного потенціалу було лише допоміжним конкурентним ресурсом. *На постіндустріально-біфуркаційному етапі воно перетворюється на один із головних конкурентних ресурсів.* Також важливо враховувати, що є знання, яке знаходиться на магістральних шляхах розвитку людства і рано чи пізно буде відкрито якщо не одним, то іншим дослідником. Наприклад, якщо б Максвелл не відкрив електромагнетизм, то з високою часткою вірогідності можна передбачати, що це зробив би хтось інший. У той самий час є знання, яке отримано в результаті випадкового збігу обставин, тобто унікальне знання. Загальновідомо, що відправною точкою відкриття пеніциліну слугував той факт, що Флемінг, йдучи у відпустку, не помив лабораторний посуд після експерименту. Якщо не зафіксувати унікальне знання, воно може бути втрачене для цивілізації назавжди. А нове унікальне знання, як і будь-яке знання, є похідною креативного потенціалу. Це ще одна обставина, яка доводить особливу актуальність збереження і використання креативного потенціалу як конкурентного ресурсу. Один із менеджерів корпорації «Форд» Джон Манугян дуже правильно підмітив: «Раніше ми наймали людей, щоб використовувати їх руки та ноги, але нам бракувало розуму використовувати їх мізки» (переклад автора) [5]. Дійсно, зараз настає час, коли для забезпечення високої конкурентоспроможності необхідно всебічно «використовувати мізки» індивідуумів і перш за все на основі активізації і застосування креативного ресурсу.

I.O. Галица. Напрямы розвитку управлінської діяльності

1. *Галица И.* Индустриализация и коммерциализация прикладной науки / *И Галица* // Общество и экономика. – 2001. – № 10. – С. 185–198.
2. *Галица И. А.* «Экономические стрессы»: природа и последствия / *И.А. Галица* // Вестник Белорусского государственного экономического университета. – 2009. – № 3 – С. 17–22.
3. *Инновационный* процесс в странах развитого капитализма (методы, формы, механизм) / Рудакова И. Е., Смородинов О. В., Фролова Н. Л., Рубе В. А., Буловинова А. Я. ; под. ред. И. Е. Рудаковой. – М. : Изд-во МГУ, 1991. – 144 с.
4. *Галица І.* Інновації у контексті економіко-екологічних процесів / *І. Галица* // Вісник НАН України. – 2004. – № 3. – С. 10–23.
5. *Пусенкова Н. Н.* Такая «простенькая сказочка», или как производить то, что покупается / *Н. Н. Пусенкова* // ЭКО. – 1991. – № 7. – С. 167–170.

Отримано 27.11.2010 р.

И.А. Галица

Трансформация характера менеджмента

в контексте активизации инновационно-инвестиционных процессов

В статье рассматриваются особенности управления в условиях постоянных качественных скачков, показано увеличение роли креативного ресурса.

Ключевые слова: качественный скачок, креативный ресурс, управление, постиндустриальный этап.

I.O. Galica

The transformation of nature management

in the context of intensified innovation and investment processes

The features of management in conditions of constant qualitative leaps are considered, the increase of a role of a creative resource is shown in the article.

Keywords: a qualitative leap, a creative resource, management, a postindustrial stage.